ROMÂNI ODORHEIENI LA SCAUNUL DE JUDECATĂ, ÎN SECOLUL AL XVII-LEA. I (1607-1608)

Drd. Vasile LECHINŢAN

Cuvinte cheie: români, Odorhei, Transilvania, Evul Mediu
Key words: *romanians, Odorhei, Transylvania, Midle Ages*

Abstract
Unique documents from 17th century kept by National Archives from Cluj Napoca district, reveal interesting aspects of Romanians' life in Odorheiu Seat, from four centuries ago.

Despre românii din scaunul secuiesc Odorhei din secolul al XVII-lea, mai ales pentru primele decenii ale acestui veac, se cunosc îndeosebi din *Lustra secuiască din anul 1614* o serie de aspecte semnificative, precum: o estimare a numărului lor, a răspândirii lor în această arie geografică, numele cu care apar ei în acte oficiale şi statutul lor social[1].

Despre numele lor se constată fenomenul folosirii în actele scăunale odorheiene, precum şi la celelate scaune secuieşti, a apelativului **Olah** (=Românul), tocmai pentru a se evidenţia diferenţa de etnie şi religie în primul rând în această masă de secui din această parte a Transilvaniei. Nu mai puţin de 121 de capi de familie bărbaţi, conscrişi în Lustra de la 1614 pentru scaunul Odorhei au numele de familie **Olah**, şi în toate scaunele secuieşti conscrise, sunt în total 478 de capi de familie cu acest apelativ. De numeroase ori, în conscripţie se precizează că respectivul cap de familie cu numele de **Olah** este român de neam/etnie (*olah fi*), aşa cum de altfel oficialii scaunului Odorhei procedau şi cu saşii din aceste scaune, înregistrându-i frecvent cu numele de Szász şi adesea precizând că este vorba de un cap de familie sas de etnie (*szasz fi*).

Puţine sunt numele de familie şi prenumele capilor de familie români rămase nemaghiarizate, în scaunul Odorhei: *Dan* (în Bezid, Bodogaia), *Radul* (chiar dacă e scris cu grafie maghiară) (în Bezidu Nou, Bodogaia), *Sărman* (în Biborţeni), *Opriş*, *Musca* şi *Roşca* (în Bodogaia), *Comşa* (în Comăneşti) etc.

Din punct de vedere social, majoritatea absolută a românilor odorheieni din 1614 sunt jeleri şi iobagi, unii erau liberi, dar din cauza sărăciei s-au dat iobagi/iobagi zălogiţi unor nobili din zonă, cum sunt şi cazurile lui *Olah Janos* (Ioan Românul) din Aluniş, scaunul secuiesc Odorhei şi *Ştefan Dan* din Bodogaia, care pentru bani s-a dat iobag, spune documentul. Alţii au devenit iobagi din cauza sărăciei sau din motivul de a scăpa de vreo pedeapsă pentru desfrâu, furt etc. Foarte puţini români mai erau erau liberi, conform lustrei sus-amintite: *Matei Olah* (Românul) din Turdeni, *Nicolae Olah* (Românul) din Zetea ş.a., care sunt înregistraţi ca libertini. Un iobag din Mujna, pe nume *George Olah* (Românul) avea chiar un jeler pe nume *George Sas*, ceea ce denotă că era înstărit. În Odorheiu Secuiesc, erau şi orăşeni capi de familie români cu statut de "orăşeni plătitori de dare".

Din punct de vedere al stabilităţii unor capi de familie români, *Lustra de la 1614* precizează despre unii că sunt iobagi "din vechime" sau "vechi" (*antiquiores*), alţii iobagi "ancestrali" sau "strămoşeşti" (*avitici/eos*) (la Beteşti, Bezid, Benţid, Bodogaia, Călugăreni, Mereşti, Mihăileni, Mujna, Orăşeni, Ulieş, Vasileni, Văleni, Vârghiş, Veţca, Vidacut), dar sunt şi unii veniţi din Ţara Făgăraşului, din Ţara Românească şi din Moldova sau din altă localitate, alţii sunt menţionaţi ca nou venit (*advena*) sau ca străin de sat. Desigur că, nu doar românii odorheieni menţionaţi ca fiind "din vechime", "vechi", "ancestrali" sau "strămoşeşti", ci şi cei care nu au menţiunea de nou venit sau străin fac parte din obştea satului respectiv încă din vremuri vechi, nedeterminate temporal, cu siguranţă de la colonizarea secuilor în zonă.

Fireşte că, din *Lustra de la 1614,* nu se

www.cimec.ro / www.mncr.ro

poate stabili cu exactitate numărul românilor din scaunele secuieşti, deoarece ei pot fi trecuţi aici cu apelativul ocupaţiei lor, scris sub forma maghiară. Ne pot ajuta să cunoaştem acest aspect şi alte documente de epocă, precum protocoalele de judecată ale scaunului secuiesc Odorhei. Aflăm, astfel, din protocolul anului 1608, că un anume iobag *Zeocz Istuan* (Ştefan Suciu/Blănaru) din Corund (*Korondon*) este român de neam (*olah*). Desigur că el va fi fost de meserie *szűcs*, adică blănar/cojocar. În procesul din 7 iunie 1608, acest iobag este reprezentat la judecată de stăpânul său de moşie şi apărat, pentru că Antal Kovacs, de asemenea din Corund, scaunul Odorhei, i-a luat cu forţa 32 de oi românului pe nume Ştefan Suciu/Blănaru (*Zeocz Istuan newó olah*), fapt petrecut în toamna precedentă, în ziua de Sf. Dumitru (26 octombrie) a anului 1607. Oile se aflau la pârât şi la data procesului, şi deşi au fost cerute legal, el nu le-a restituit şi de aceea solicită să i se dea pedeapsa *minor potentia* (silnicie mică), pedeapsă solicitată numai când era vorba de iobagi, deoarece atunci când era lezat un nobil se cerea pedeapsa *maior potentia* (silnicie mare)[2]. Martor în proces este şi jelerul lui Anton Kovacs din Corund, pe nume Ştefan Românul (*Stephanus Olah*), iar martorul Ştefan Benedek de Corund, primpil, pomeneşte de un anume român pe nume Clemente (*Kelemen nevy olah*), care era păstorul său (Anexa I)[3].

Un păstor român pe nume Clemente este pomenit şi în Ocna de Sus (*Sofaluan*), într-o audiere de martori din 6 noiembrie 1606, în privinţa bănuiţilor Blaziu Românul (*Olah Balas*) şi Ioan Românul (*Olah Janos*), care ar fi prădat, cu mai mulţi ortaci, o măierişte din Ocna de Sus, de unde au luat caş şi urdă (*ordat*, cuvânt împrumutat de secui în graiul lor, fapt atestat şi de acest document) (Anexa 3)[4]. Faptul că secuii angajau frecvent păstori de oi români încă din cele mai îndepărtate timpuri este atestat şi de studiile asupra graiului secuiesc[5].

Într-un alt proces de judecată la Scaunul Odorhei din 1608, din ziua de Convertire a Sf. Pavel (25 ianuarie, la catolici), este acţionat în judecată ca pârât, libertinul Petru Românul (*Zabados Peter Olah*), măier din Lueta (*Leouetej*), aşadar slujitor la o fermă sau măierişte din acel sat, bănuit că împreună cu alţi ortaci l-ar fi omorât pe un iobag din Comăneşti (*homorod kemenifalu*), în urma unei "cinstiri' cu băutură a păstorilor români (*olahok*), împreună, la casa lui Leorincz Gergelj. Libertinul român este reprezentat în proces de procuratorul (atunci în sens de avocat) Abramfy Istuan Deak[6].

Într-un alt proces de judecată ţinut la Scaunul Odorhei, în a patra zi de după sărbătoarea Martin Episcopul (12 noiembrie, la catolici), "nu demult trecută", din anul 1608, este pârât, de astă dată, un alt păstor român, pe nume Fărcaş/Lupu Românul din Mugeni (*Olah Farkas de Bögöz*), bănuit în cazul unor vite furate, ale căror urme duceau din hotarul satului Mugeni, în munţi[7] (Anexa IV).

Păstorul român Oprea Reteni din Căpâlniţa (*Kapolnas olahfalvi*) figurează într-un proces din Duminica Trinităţii, din 1608, ca martor într-un diferend din acel sat[8] (Anexa V).

Pare de înţeles pentru epoca respectivă ca multe procese să fie iscate în zona păstorilor de oi, de porci, în zona măieriştilor dinafara satului, unde haiducii puteau acţiona în voie, uneori cu complicitatea păstorilor. Cercetări viitoare vor scoate la lumină şi alte aspecte ale vieţii românilor odorheieni din secolul al XVII-lea.

Note

1. Vasile Lechintan, *Românii din scaunele secuieşti la 1614*, în "Angustia", vol I, 1996, p. 93-126.

2. Vezi în acest sens şi: Vasile Lechinţan, *Cnezi şi juzi din Câmpia Transilvaniei în procese judecătoreşti la scaunele comitatense Cluj şi Turda în prima jumătate a veacului al XVII-lea*, în "Anuarul Institutului de Istorie şi Arheologie Cluj-Napoca", XXVII, 1985-1986, pp. 137-160.

3. Serviciul Judeţean Cluj al Arhivelor Naţionale, în continuare SJCjAN, Fondul Scaunul Odorhei (în continuare: Sc.Od.), dos. II/ 4, f. 147.

4. SJCjAN, Sc.Od., dos. II/ 4, f. 72.

5. Vezi Vasile Lechinţan, *Limba română în viaţa secuilor de-a lungul secolelor (până la 1918)*, "Angustia", numerele IX-X.

6. SJCjAN, Sc.Od., dos. II/ 4, f. 67.

7. SJCjAN, Sc.Od., dos. II/ 4, f. 139.

8. SJCjAN, Sc.Od., dos. II/ 4, f. 133.

www.cimec.ro / www.mncr.ro

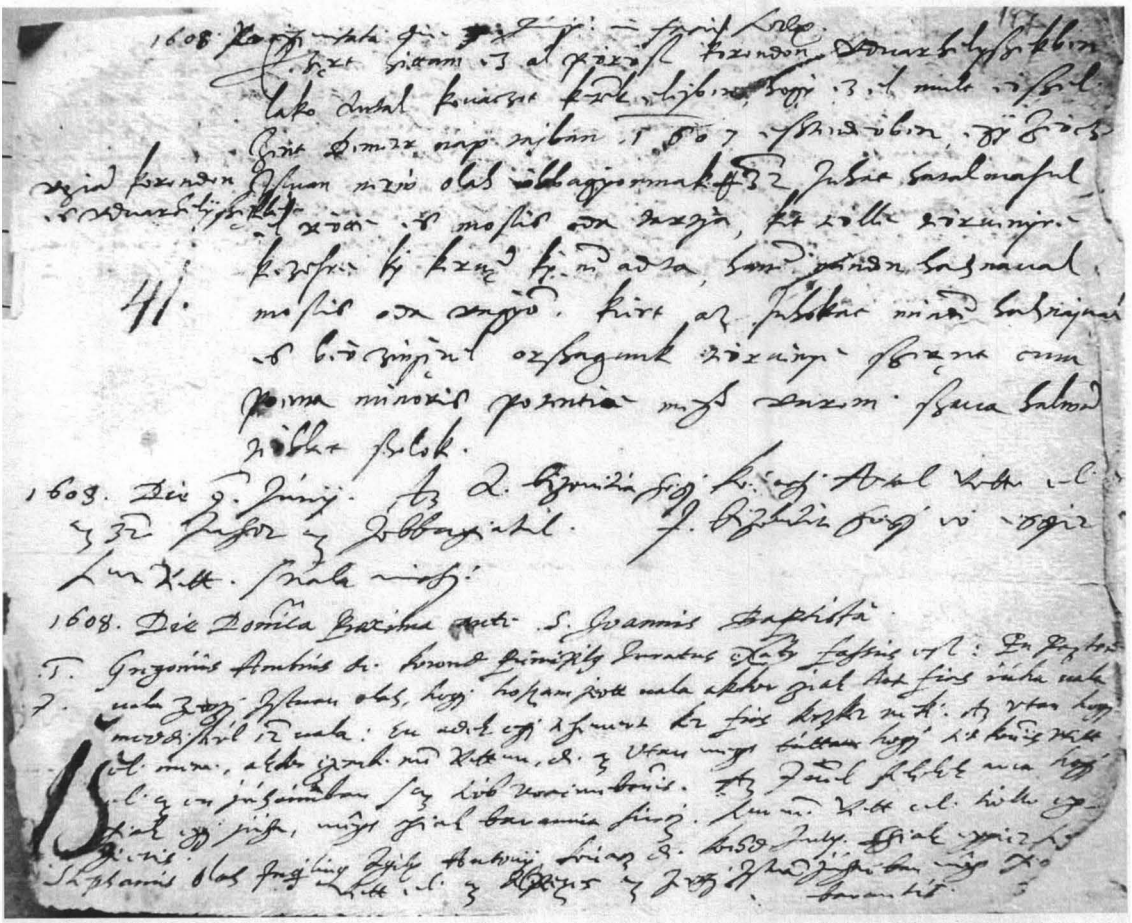

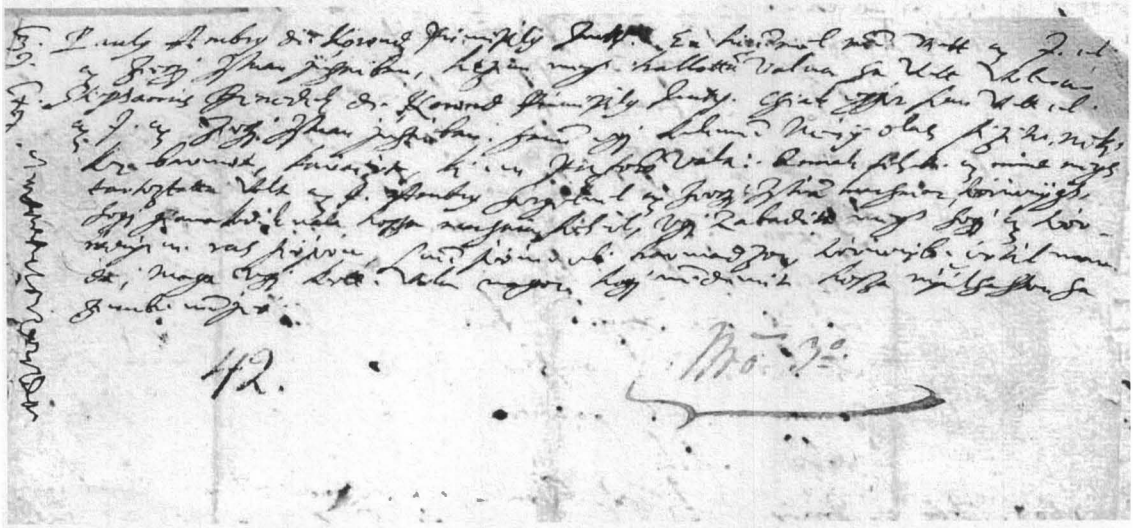

Anexa I. Procesul din 7 iunie 1608: *Zeocz Istuan newó olah*

www.cimec.ro / www.mncr.ro

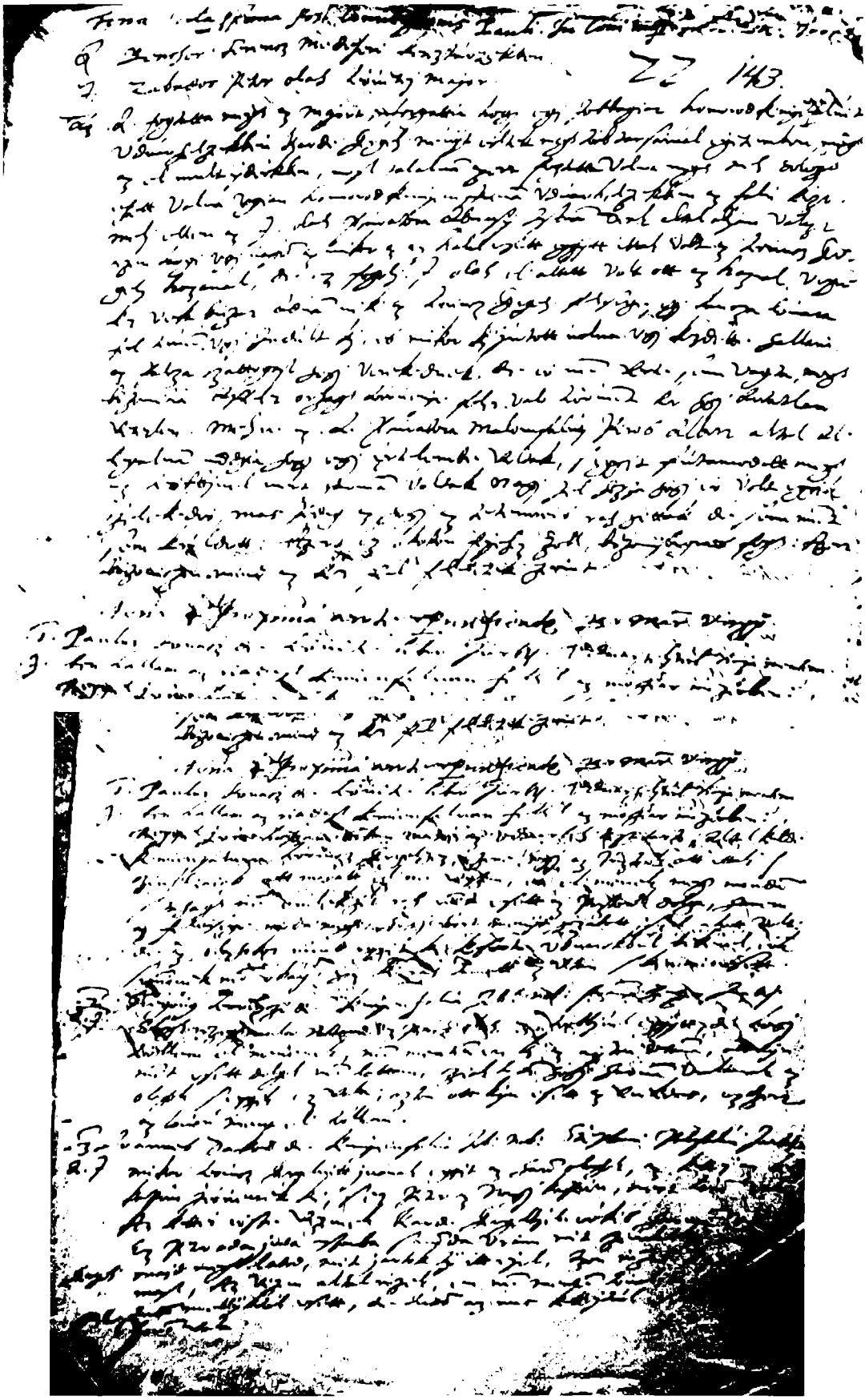

Anexa II. Procesul din 25 ianuarie 1608, pârât: *Zabados Peter Olah Leouelej maior*

www.cimec.ro / www.mncr.ro

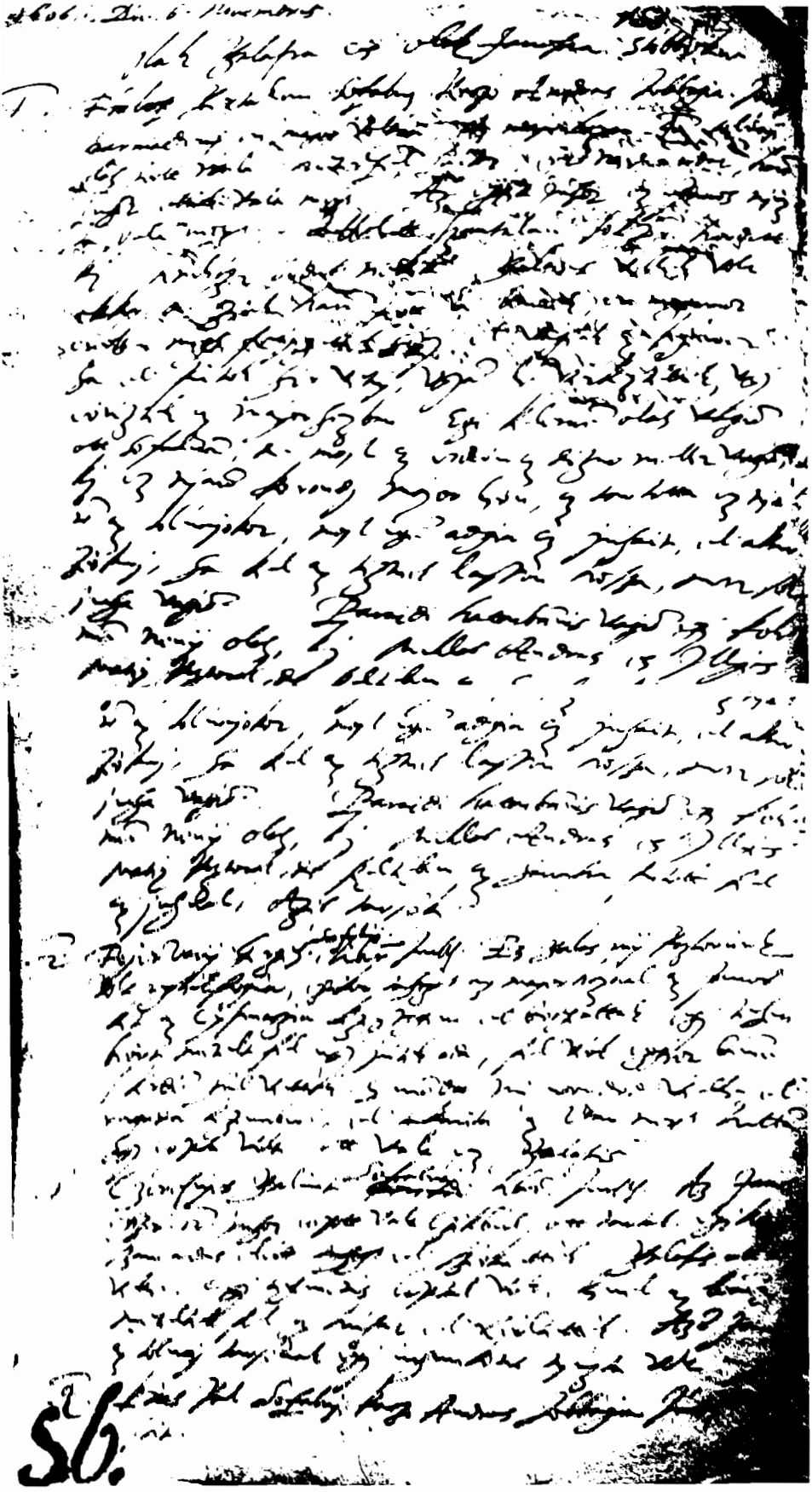

Anexa III. Procesul din 6 noiembrie 1606: *Olah Balas şi Olah Janos*

www.cimec.ro / www.mncr.ro

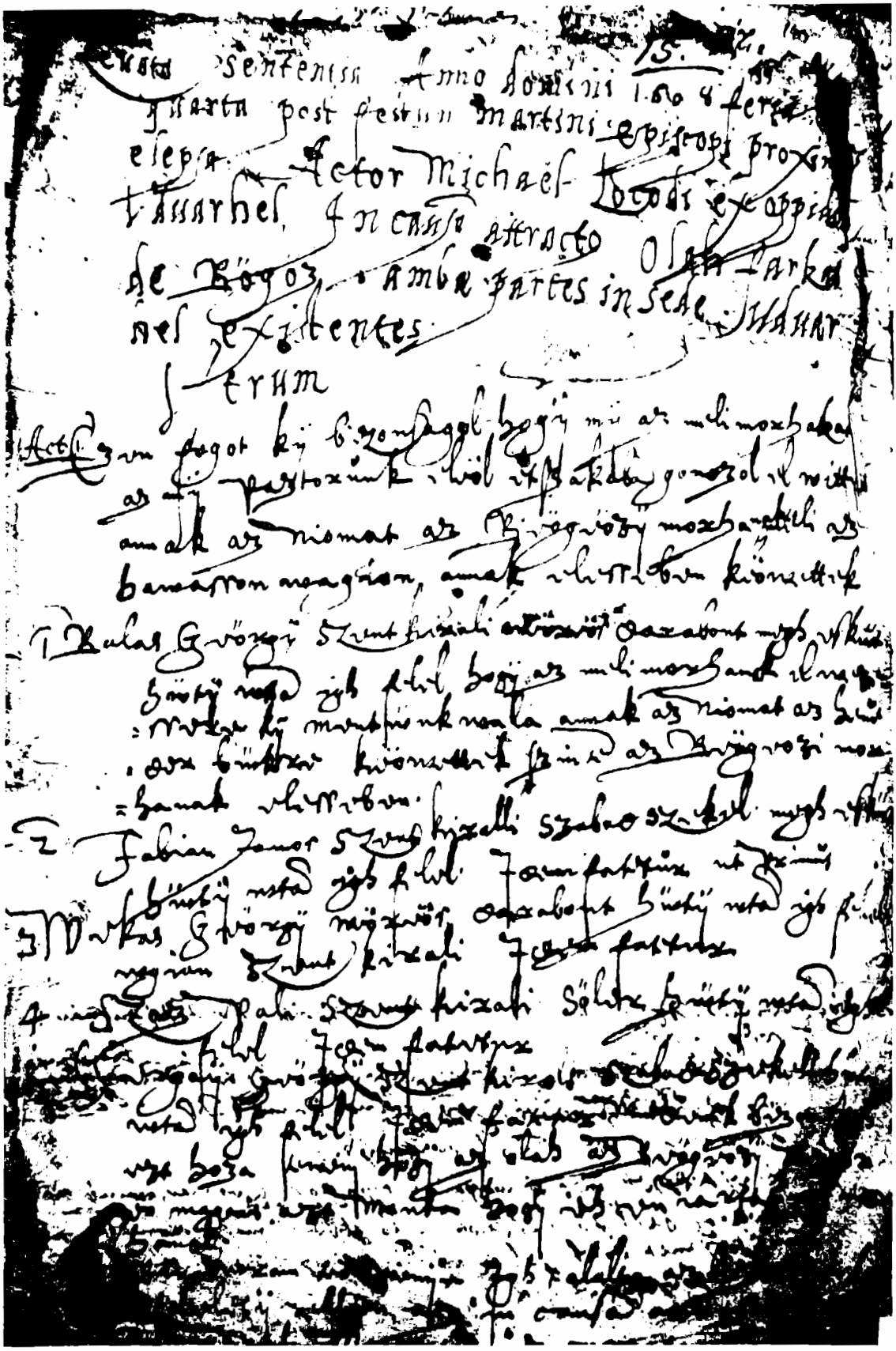

Anexa IV. Procesul din 12 noiembrie 1608: *Olah Farkas de Bögöz*

www.cimec.ro / www.mncr.ro

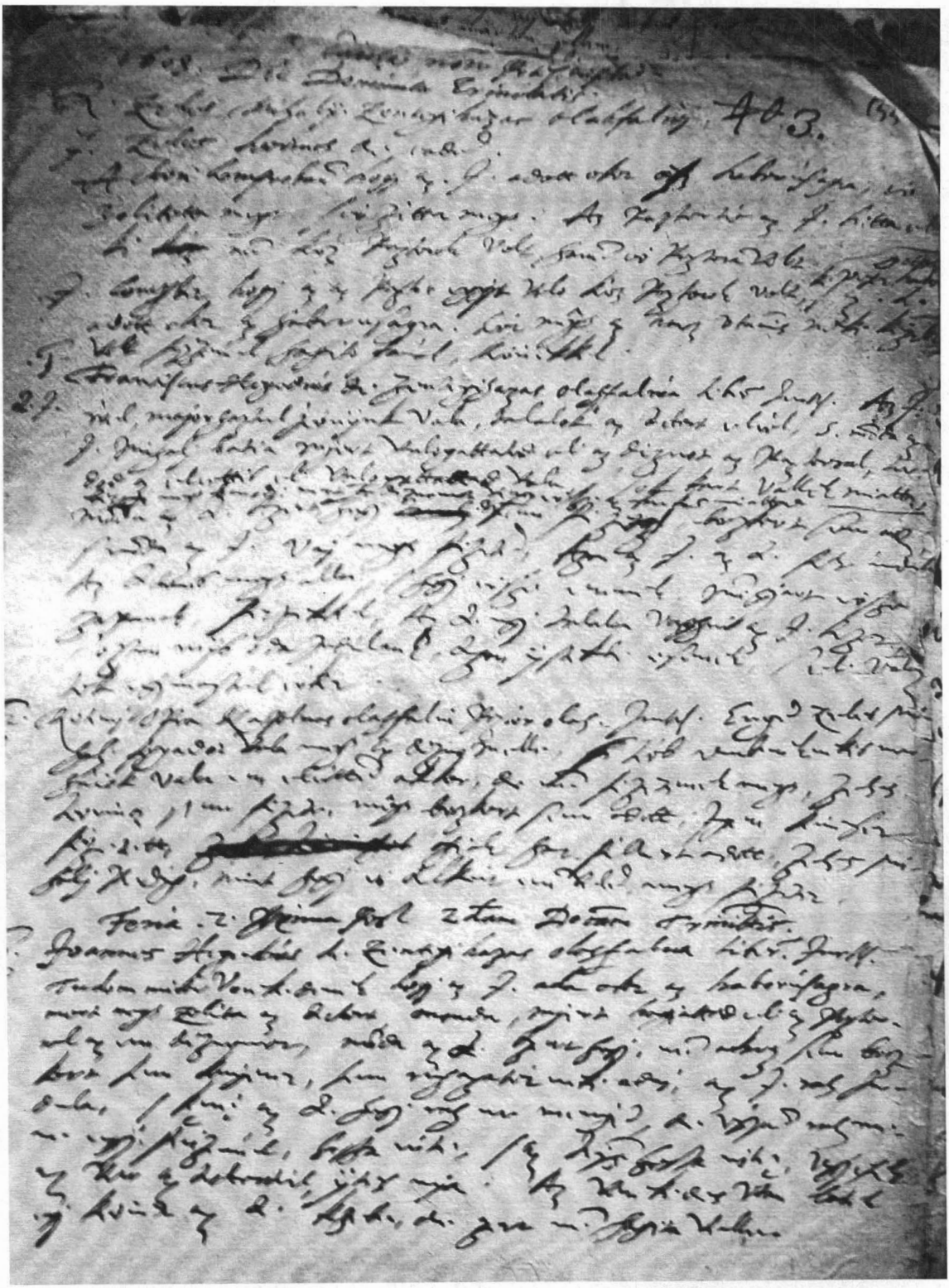

Anexa V. Procesul din Duminica Trinităţii, 1608: *Retenj Opra Kapolnas olahfalvi pasztor olah*

www.cimec.ro / www.mncr.ro